

Underrättelsetjänsten under Kalla Kriget

Underrättelsetjänstens förutsättningar

Sverige hade under det Kalla kriget unika möjligheter att få insyn i de sovjetiska stridskrafternas organisation, materiel och övningsverksamhet. Den svenska underrättelsetjänsten gynnades av det geografiska läget och närheten till Sovjetunionen. Östersjön var ett övningsområde inte bara för de sovjetiska marinstridskrafterna utan även för de olika sovjetiska flygslagen som rutinmässigt uppträdde över Östersjön.

Inom räckhåll inte minst för signalspaningen fanns mark-, marin- och flygstridskrafter i de tre baltiska republikerna Estland, Lettland och Litauen samt i Kaliningradområdet. I Polen och Östtyskland fanns utöver nationella stridskrafter Norra Gruppen Stridskrafter (NGS) respektive Gruppen Sovjetiska Stridskrafter i Tyskland (GSST). Längre in i riktning mot Moskva fanns stridskrafterna i Moskvas militärområde och Vitryska militärområdet.

NATO:s intresse för Östersjöområdet och möjligheterna att komma närmare sovjetiskt territorium låg bakom de omfattande spaningsflygningarna för olika syften över Östersjön. Mellan NATO i Västeuropa och den europeiska delen av Sovjetunionen låg Polen, Östtyskland, Tjeckoslovakien och Ungern som ett brett hindrande band.

Inriktning av underrättelsetjänsten

Underrättelsetjänstens inriktning mot de Sovjetiska stridskrafterna vid krigsslutet utvecklades i takt med studier av alternativa krigsfall med Sovjetunionen som angripare. I norr förutsågs en gränsinvasion genom Finland mot övre Norrland. I söder antogs en kustinvasion kunna sättas in på olika kusträckor mellan Gävlebukten och södra Skåne, sannolikt i kombination med luftlandsättningar. I studierna av de tänkta krigsfallen formulerades underrättelsebehov som bearbetades och spreds bland de underrättelseinhämtande funktionerna.

Underrättelsebehoven i norr gällde bl.a. sovjetiska kommunikationer och förutsättningar att föra fram markstridskrafter från södra Leningrads militärområde till nya utgångsgrupperingar på Nordkalotten. I söder handlade underrättelsebehoven om förutsättningarna för en överskeppning, d.v.s. markstridsförband, ilastningshamnar, och landstigningstonnage samt skyddsfartyg och samverkande marinflyg. När det gällde luftlandsättningar handlade underrättelsebehoven om luftlandsättningstrupp och det militära transportflygets basering, kapacitet och verksamhet.

Såväl i norr som i söder förutsågs flygunderstöd av armésamverkande flygstridskrafter ur Frontflyget. Det sovjetiska strategiska flyget förutsågs uppträda i svenskt luftrum för terrorbombning av mål i Sverige eller för genomflygning mot mål i Västeuropa. Det svenska attack- och spaningsflyget kunde vid insatser över Östersjön räkna med motverkan från såväl fartygsburet luftförsvar som det territoriella luftförsvarsflyget.

Underrättelsetjänstens huvuduppgift var att ge förvarning om förändringar i den s.k. normalbilden som skulle kunna tyda höjd beredskap vid de sovjetiska stridskrafterna eller t.o.m. anfallsförberedelser.

Inhämtning

Vid krigsslutet fanns inom den svenska underrättelsetjänsten olika funktioner för inhämtning av underrättelser. Det var främst försvarsattachéer, utlandssamarbete, signalspaning, flygspaning, fartygsspaning och presstudier. Från mitten av 1950-talet tillkom radarspaning som en väsentlig del i inhämtningen. Samtidigt som också olika bearbetande organisationerna utvecklades skedde också en satsning på ledning och utvärdering. Den s.k. underrättelsecykeln kunde beskrivas som ledning – inhämtning – delgivning – ledning o.s.v.

Den särskilda verksamheten

De hemliga delarna av underrättelsetjänsten, den s.k. särskilda verksamheten, genomgick efter krigsslutet flera omorganisationer och namnbyten från T-kontoret via IB, GBU och SSI fram till dagens KSI, Kontoret för särskild inhämtning. Uppgifterna var underrättelseinhämtning ”med särskilda medel”

En vanlig form av underrättelseinhämtning i omvärlden var att använda s.k. personbaserad inhämtning. Vanligtvis utnyttjades ”resenärer” i vid bemärkelse som rörde sig i intressanta målländer. Ofta kunde intressant militär materiel fotograferas.

En annan form av inhämtning skedde genom utlandssamarbete. Den särskilda verksamheten var formellt ansvarig för inhämtning genom kontakter eller s.k. samverkan med utländska underrättelsetjänster eller underrättelseenheter i militära staber. All samverkan var strikt bilateral d.v.s. inga direktkontakter fanns med NATO som organisation. Kontakter fanns i stället med såväl NATO-länder som länder utanför NATO. Vanligtvis arrangerades halvårsvisa möten för diskussioner och underrättelseutbyten. Verksamheten är omgärdad av hög sekretess och byggde på avtal och ett förtroendefullt samarbete organisationer emellan.

Sveriges läge vid Östersjön och närheten till Sovjetunionen bidrog till samverkande länders stora intresse för den svenska underrättelsetjänstens arbetsresultat och bedömningar

Försvarets radioanstalt

Den svenska signalspaningen grundades under kriget som en särskild enhet inom försvarsstaben för att 1942 ombildas till Försvarsväsendets radioanstalt, en egen myndighet under försvarsdepartementet. Namnet ändrades 1962 till Försvarets radioanstalt (FRA).

Under krigsåren var Försvarsväsendets radioanstalt (FRA) inriktad mot inte bara de tyska stridskrafterna utan också mot de allierade d v s stridskrafterna i Sovjetunionen, USA, Storbritannien och Frankrike. När så de tyska stridskrafterna föll bort ur verksamheten satt FRA med upparbetade kunskaper om de sovjetiska stridskrafterna i närområdet. FRA:s uppföljning av stridskrafterna i väst upphörde först 1947-48 varefter verksamheten vid FRA koncentrerades till Sovjetunionens stridskrafter och deras verksamhet. Uppföljning av NATO fortsatte dock inom den svenska underrättelsetjänsten främst med syftet att följa upp kärnvapenbalansen och huvudaktörerna Sovjetunionens och USA:s stridskrafter

FRA:s interna organisation har varierat, men har i huvudsak grundats på funktionerna kommunikationsspaning, teknisk spaning och kryptobearbetning.

Kommunikationsspaning innebär avlyssning av radiotelefoni, radiolänk och telex eller fjärrskrift, d.v.s. av talad eller skriftlig information mellan staber, förband och stridskraftsenheter. Staber och förband kommunicerade under lång tid på kortvåg beroende på spridningen och de stora avstånden inom Sovjetunionen samt på bristen på uppbyggda fasta förbindelser. Flyg- och fartygsenheter kunde beroende på avstånd mellan sändare och mottagare kommunicera på kortvåg (HF) eller på ultrakortvåg (UHF).

Tekniska signalspaningen riktas mot signalkällor inom olika system som t.ex. radarstationer, navigeringssystem eller robotstyrssystem. Genom dokumentation och analys av signalkällornas sändningar kunde systemens funktion och prestanda rekonstrueras. Beskrivningar av t.ex. ett navigeringssystem för tyngre flyg kunde användas för konstruktion av ett störsystem.

Den flygburna signalspaningen var i huvudsak en del av den tekniska signalspaningen och var främst inriktad mot utveckling av ny teknik i sovjetiska radarsystem. Spaningen kunde också vara inriktad mot svaga signaler på stora avstånd. När nya signaler var upptäckta och dokumenterade övertog den markbundna spaningen ansvaret för den fortsatta uppföljningen.

För att skydda texten i olika sambandssystem förekommer krypton. Stora resurser avsätts för att utveckla alltmer komplicerade krypton i civila och militära sammanhang. På samma sätt arbetar FRA för att hålla jämna steg med utvecklingen för att kunna forcera avlyssnade eller dokumenterade krypton. Verksamheten är omgärdad av hög sekretess för att inte avslöja den egna insynen i de främmande sambandssystemen.

Försvarsattachéer

Svenska försvarsattachéer fanns placerade i ett tiotal länder efter kriget. Vid de större ambassaderna fanns ofta en eller flera armé-, marin- och flygattachéer. Uppgifterna var kontakthållning med värdlandet i olika sammanhang. Det kunde gälla rapportering kring säkerhetspolitiska frågor i värdlandet, ömsesidiga besök eller materielutveckling. Försvarsattachéerna bidrog också till den öppna underrättelseinhämtningen genom analys av tidningar, tidskrifter och böcker, officiella kontakter, besök och resor i värdlandet.

Fartygsspaning

Underrättelseinhämtning från fartyg i form av fotospaning och signalspaning fortsatte efter kriget. Svenska, sovjetiska och polska fartyg m.fl. nationaliteter har genom åren mötts under förflyttningar och övningar i Östersjön. Fotografering av de främmande fartygen har eftersträvades varefter bilderna tolkats i Fst (USK, MUST) i samarbete med Försvarets Forskningsanstalt (FOA) och FRA.

Innan den svenska marinen fick signalspaningsfartyget Orion 1982, förekom särskilda marina spaningsföretag med personal ur FRA ombord. Genom väl valda tidpunkter för spaningsföretagen kunde exempelvis tillämpade övningar med flyg- och fartygsförband följas på nära håll.

Öresundsbevakningen

Alla fartygspassager mellan Nordsjön och Östersjön, genom Öresund eller Bälten, var av stort underrättelseintresse. Syftet var, dels för att beräkna tillgängligt sovjetiskt eller polskt landstigning- och transporttonnage i Östersjön, dels var det möjligt att fotografera intressanta fartygsindivider med ny utrustning eller särskild däckslast. Verksamheten bedrevs från särskilda bevakningsfartyg tillhörande marinen. Med underlag från Öresundsbevakningen kunde också flygspaning beordras.

Flygspaning

De lättare spaningsflygplanen efter krigsslutet bestod av ombyggda J 9:or. Typen ersattes efterhand av S 26 Mustang med basering vid F 21 i Luleå och S 31 Spitfire med basering vid F 11 i Nyköping. S 31 ersattes med början 1954 av S 29C d.v.s. Tunnan i spaningsversion.

S 29C saknade automatkanon. I stället utnyttjades utrymmena i nospartiet för upp till sju kameror med olika brännvidder för olika uppgifter. Samtidigt med S 29 inleddes en omfattande utveckling av fotospaningssystem och teknik. Eftersom S 29C var obeväpnad utnyttjades en utpräglad låghöjdstaktik eventuellt med korta stigningar till högre höjd för avståndsfotografering.

S 32C d.v.s. Lansen i spaningsversion levererades med början 1958 då S 29C fortfarande var i tjänst. S 32C var dock ingen ersättare för S 29C. S 32 var utrustad med radar och var därför mer lämplig för navigering över hav och havsövervakning.

S 29C ersattes av S 35 med början 1965. S 35 hade på motsvarande sätt fem kameror i nospartiet samt två kameror med lång brännvidd i vingarna. S 35 saknade såväl radar som automatkanoner. Taktiken var således liksom för S 29C ett låghöjdsuppträdande för att undgå motverkan i form av luftvärn och jaktflyg.

SH 37 Viggen levererades från 1975. Eftersom flygplanet hade en effektiv radar var huvuduppgiften havsövervakning. Det kunde också utrustas med kamerakapslar och jaktrobotar för sitt försvar.

SF 37 Viggen började levereras 1977 för att ersätta S 35C. SF 37 hade sex kameror med olika brännvidder samt en värmekamera för att upptäcka IR-strålning. Flygplanet kunde även utrustas med en mörkerspaningskapsel.

Spektakulära spaningsflygningar

Flygningarna, som kallades "Operation Falun" och som riktades mot kustnära mål i Baltikum, inleddes i juli 1948 då en ombyggd J 26 tillhörande Försökscentralen på Malmen genomförde ett spaningsföretag mot förmodade baser för sovjetiska raketförsök på Ösel. Att flygningarna skulle genomföras var bestämt på högsta nivå i flygstaben. Ytterligare två företag genomfördes i november 1948. Inga fler flygningar gjordes med denna J 26:a eftersom S 31 Spitfire, som tillförts F 11, avsågs användas för uppgiften.

Spaningsflygningarna mot mål längs Östersjökusten återupptogs i december 1948 med nya S 31 Spitfire. Spaningsflygningarna var riktade mot mål från Swinoujscie i Polen upp till Paldiski i Estland. Totalt genomfördes 10-15 flygningar under 1948 och 1949. Osäkerheten beror på brister i dokumentationen. Framkallning av filmer skedde vid Försvarsstabens Fotodetalj.

Den mest spektakulära spaningsflygningen genomfördes den 25 september 1949. T-kontoret inom den särskilda verksamheten hade genom två sovjetiska avhoppare fått uppgifter om byggnadsarbeten och vägbyggen samt eventuellt också en flygbas i Kandalaksja i norra Leningrads militärområde. Uppgifterna bedömdes som trovärdiga och inte minst alarmerande. Chefen för Försvarsstabens beslutade att en spaningsflygning skulle företas för att söka bekräfta uppgifterna och eventuellt kunna insamla ytterligare information.

Den 25 september 1949 startade en specialutrustad S 31 Spitfire från Kallax och flög på nordostlig kurs från mot Kandalaksja. Målområdet nåddes och fotograferades. Flygningen upptäcktes och följdes av såväl det finska som det sovjetiska luftförsvaret. Såvitt känt skedde ingen motverkan av jaktflyg.

Efter två timmars flygning landade flygplanet på Kallax varefter filmkassetterna transporterades till Stockholm för framkallning och fototolkning. Inget av de påstådda målen fanns på bilderna varför det hela betraktades som falskt alarm. Planeringen av en spaningsflygning i riktning mot Murmansk avbröts.

Spaning med kameror med lång brännvidd

S 31 Spitfire anskaffades i 50 exemplar och var i tjänst under åren 1948-1955. Flygplanet saknade radar och var främst utrustad för spaning och fotografering av markmål. Planet hade dock två långbrännviddiga lodkameror som kunde utnyttjas för att fotografera hamnar och andra installationer. Anflygning skedde på låg höjd för att undgå radarupptäckt. Utanför territorialvattengränsen och på ett visst avstånd till målet gjordes en upptagning och stigning för att under sväng fotografera hela stråk med flygplanets de långbrännviddiga lodkamerorna som riktades mot målet.

Under 1980-talet modifierades ett antal SH 37 för att bära kamerasystem CA 200 med en brännvidd av 1 610 mm. Syftet med de långbrännviddiga kamerorna var att på långa avstånd kunna ta högupplösta bilder av t ex hamnar eller radarstationer. Bilder av detta slag ingick i de s.k. målpärmarna som avsågs användas för planering av spanings- och attackföretag i krig.

Havsövervakning

Mot bakgrund av underrättelsetjänstens inriktning mot en tänkt kustinvasion i södra Sverige utvecklades främst förmågan till spaning över Östersjön. För att öka spaningskapaciteten krävdes spaningsflygplan med radar. Först 1947 tillfördes F 3 och F 11 Saab S 18A, en spaningsversion som utrustades med kameror och radar för havsövervakning. Flygplantypen fanns vid F 11 fram till 1958 då den ersattes av S 32C Lansén. S 18 var en utmärkt spaningsplattform med tre mans besättning, men ett alltför långsamt flygplan mot den aktuella hotbilden med ett allt starkare sovjetiskt luftförsvar.

Som en följd av den sovjetiska inmarschen i Tjeckoslovakien 1968 inleddes en systematisk övervakning av Östersjön. Havsövervakning blev ett begrepp och genomfördes rutinmässigt med sex – åtta S 32C en gång i veckan mellan de danska öarna och Finska viken. Östersjön indelades i spaningsområden som fördelades mellan flygplansbesättningarna. Flygning fick inte ske närmare än 5,5 km från främmande stats hävdade territorialvattengräns.

På en dag kunde således större delen av Östersjön utspanas med avseende på förekomsten av sovjetiska fartyg och deras eventuella aktivitet eller övningsverksamhet. Syftet var att med regelbunden havsövervakning skapa sig en normalbild av verksamheten för att från denna kunna upptäcka avvikelser. Uppgiften var att kunna lämna förvarning om eventuella krigsförberedelser i form av t.ex. ansamlingar av landstigningsfartyg och skyddsfartyg. Havsövervakningen kunde vid behov kompletteras med särskilda spaningsföretag inom incidentberedskapen mot fartygsmål av intresse efter indikationer från FRA eller andra källor.

Förare och navigatörer har vittnat om betydelsen av att vara två i flygplanet. Spaningsflygningarna genomfördes på låg höjd där föraren kunde koncentrera sig på flygningen och navigatören på navigering, radarspaning och dokumentation av fartygsmål.

Med början 1976 ersattes S 32C med SH 37 Viggen, den radarförsedda versionen av Viggen. Uppgifterna inom spaningsverksamheten var i huvudsak oförändrade. SH 37-versionens framåtriktade kamera var otillräcklig för inhämtning av detaljinformation från fartyg. För att förbättra möjligheterna att ta bilder på stora avstånd kunde en kapsel med en kamera av typ Ska 24D, en framåtriktad kamera med 600 mm brännvidd, hängas under kroppen. Normalt uppträdde en SH 37 och en SF 37 för att utnyttja SF 37:ans bättre lämpade kameror. Uppträdandet i rote motiverades också av flygsäkerhetsskäl.

Radarunderrättelsetjänst

I början av 1950 inleddes uppbyggnaden av Stridslednings- och luftbevakningssystem modell 50, Stril 50. Nyinköpta radarsystem av typ PJ-21 grupperades i första hand vid fredsflottiljerna för att användas för utbildning och flygsäkerhet i fredstjänsten. Vid denna tid fanns av okänd anledning ingen PJ-21 grupperad på Gotland. Det svenska luftförsvaret var obekant med de sovjetiska flygstridskrafternas verksamhet i luftrummet öster om Gotland. Genom FRA:s spaning mot det sovjetiska luftförsvarets lägesrapportering var det dock möjligt att få viss insyn i flygverksamheten.

I slutet av 1950-talet anskaffades fyra radarstationer av typ PS-08. Stationerna hade under gynnsamma förhållanden en räckvidd upp till 400 km samt mycket god upplösning. En nyhet var att en elektronisk kartbild tecknades på skärmen.

Stationerna grupperades i närheten av Södertälje, Norrköping, Emmaboda och Hässleholm d.v.s. längs ostkusten ner till Skåne. När de nya stationerna togs i drift upptäcktes en helt okänd bild av den sovjetiska flygverksamheten över Östersjön och luftrummet längs den baltiska kusten. Där flög också amerikanska och brittiska signalspaningsflygplan. Tanken på att dokumentera och bearbeta flygplanrörelser för egen taktikutveckling m.m. tog form.

För att filma radarskärmar anskaffades 16 mm filmkameror samt 30 meters rullar med svartvit film. Filmkamerorna monterades så att radarskärmen täcktes av en bildruta. På PS-08 roterade antennen, och därmed också det roterande svepet på radarskärmen, med fyra varv i minuten. Filmkameran var så inställd att den exponerade en bildruta per varv vilket tog 15 sekunder. Varje gång antennen och samtidigt svepet passerade nordstreckets efter ett fullbordat svep matades en ny bildruta fram i filmkameran.

De inledande försöken att analysera radarbilderna skedde genom att projicera radarfilmerna på en ljus vägg. Med papper och penna kunde sedan kartbilden och radarekona tecknas på pappret. Metodiken var opraktisk och tidsödande.

Prototypen till en mer praktisk analysutrustning konstruerades efter principen "back-projektion". Bearbetaren satt med ansiktet mot en grå glasskiva. Till vänster på en släde stod projektorn som var riktad framåt-nedåt mot en spegel som speglade upp bilden bakifrån mot glasskivan. Genom att skjuta projektorn framåt-bakåt kunde förstoringen på bilden anpassas till önskad kartskala vid plottningsarbetet på papper mot glasskivan.

Analysutrustningen som fick namnet "Displator" var ett utmärkt hjälpmedel för att dokumentera och analysera flygvägar, kränkningarna och andra incidenter samt utbildnings- och övningsverksamhet i de sovjetiska övningsområdena. All störverksamhet i olika former, t.ex. genom remsfällning var av särskilt stort underrättelsevärde. Genom ett väl etablerat samarbete med FRA kunde radarunderrättelser bearbetas tillsammans med signalspaningsunderrättelser. Radarunderrättelser lämnades även till Luftfartsverket och Försvarets haverikommission i samband med incidenter och olyckor.

Ett bra exempel på radarunderrättelsetjänstens betydelse var uppföljningen av flygtransporterna vid den sovjetiska inmarschen i Tjeckoslovakien, då ett ström av transportflygplan kunde följas längs den polska Östersjökusten och vidare ner mot Tjeckoslovakien. Uppföljningen var också ett bra exempel på samverkan mellan incidentberedskapen inom luftförsvaret och FRA:s signalspaning.

Handkamera

I mitten av 1970-talet diskuterades behovet av en handkamera främst för att fotografera främmande flygplan som incidentberedskapsflygplanen erfarenhetsmässigt kom i kontakt med. Efter långa efterforskningar valdes en enkel kamera av typ Canonmatic benämnd Hka 35. Efter modifiering med ett enhandshandtag, ett speciellt sikte samt en förvaringslåda installerades kameran i Draken.

Den första bilden togs 1974 av en Tu 22 Blinder, varefter rutiner för den fortsatta tolkningen av handkamerabilder utvecklades vid FMV:FUnd. Såväl NATO- som WP-flygplan fotograferades. Olika flygplantyper med yttre utrustning som antenner, robotar, vapenbalkar m.m. dokumenterades i handböcker.

Canonmatic var en enkel kameratyp. Förslag om en ersättare diskuterades inför tillkomsten av Viggen. En kamera av typ Contax, kallad Hka 37 anskaffades. Eftersom Draken fortfarande var operativ och ingick i incidentberedskapen installerades Hka 37 också i Draken. Kameran resulterade i en avsevärt högre bildkvalitet vilket möjliggjorde mer ingående fototolkning.

Bearbetning och delgivning

Underrättelsebearbetningen var efter kriget fördelad mellan försvarsstaben och de armé-, marin- och flygstaben. Försvarsstaben ansvarade för ledning och bearbetning av de övergripande underrättelserna medan försvarsgrensstaberna ansvarade för t ex taktikbearbetning m.m. Från 1981 koncentrerades all underrättelsebearbetning till Försvarsstabens underrättelseavdelning. Inom avdelningen fanns enheter för bearbetning av säkerhetspolitik, stridskrafter i omvärlden, logistik, fototolkning m.m.

Vid underrättelseavdelningen producerades en mängd olika översikter, handböcker m.m. Bland översikterna fanns identifieringsöversikter som beskrev olika organisationers organisation, styrka, materiel och basering, exempelvis den i särklass största sovjetiska 24. Flygarmén i DDR. Flygarmén omfattade armésamverkande flygregementen bestående av främst jakt-, attack- och spaningsregementen.

Aktiviteter i omvärlden följdes upp och dokumenterades i Veckoöversikter och olika periodiska översikter. Utvecklingen i omvärlden sammanfattades i Årsöversikter eller i särskilda studieunderlag.

I den centrala underrättelsebearbetningen saknades teknisk expertis. Därför deltog Försvarets materielverk (FMV) med tre försvarsgrensvisa underrättelseavdelningarna för att bearbeta och delge underrättelser om i första hand befintlig materiel inom utländska stridskrafter. Försvarets forskningsanstalt bidrog med bearbetning och delgivning av underrättelser om utländsk forskning och teknikutveckling.

Bearbetade underrättelser t.ex. materiel, flygplan, stridsvagnar, landstigningsfartyg, vapen m m sammanfattades i olika handböcker som kontinuerligt uppdaterades. Handböckerna låg till grund för utbildning, materielutveckling, krigsplanläggning m.m. Vid behov upprättades särskilda underlag för studieverksamheten.

Underrättelsetjänsten var representerad i årliga seminarier och hotbildsstudier. Den motverkan som det svenska jaktflyget kunde tänkas utsättas för studerades och dokumenterades fortlöpande i "Teknisk Taktisk Hotbild Jakt (TTHJ). På likartat sätt studerades den motverkan det svenska attackflyget och spaningsflyget kunde utsättas för i "E 1 Hotbild". Hotbilderna handlade främst om jaktflygplan med olika beväpning och taktik, luftvärnsrobotsystem samt störning och motmedel i olika former.

Underrättelsetjänstens förutsättningar efter Sovjetunionens och Warszawapaktens fall

Efter Warszawapaktens upplösning i juli 1991 och Sovjetunionens fall i december 1991 ändrades grupperingarna av stridskrafter och därmed underrättelsetjänstens förutsättningar att inhämta underrättelser om de nu ryska stridskrafterna. De ryska stridskrafterna utrymde sina garnisoner, regementen, baser och andra installationer i Östtyskland, Polen, Tjeckoslovakien och Ungern.

Samtidigt lämnade de ryska stridskrafterna Estland, Lettland och Litauen varefter de tre sovjetrepublikerna återfick sin självständighet. Kvar i närområdet finns de ryska stridskrafterna endast i den södra delen av Leningrads militärområde samt i enklaven Kaliningrad, där främst Östersjömarinen har sin bas.